

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2022
Β' ΦΑΣΗ**E_3.Ιλ3Α(α)**

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ

Ημερομηνία: Σάββατο 7 Μαΐου 2022
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ****ΘΕΜΑ Α****A1.****α. «Ραλλικό κόμμα»: Σχολικό βιβλίο, σελ. 92**

Το ραλλικό κόμμα ήταν ένα από τα δύο πιο αδιάλλακτα αντιβενιζελικά κόμματα. Ήταν αντίθετο προς τον εκσυγχρονισμό. Ήταν κατά της ισχυρής εκτελεστικής εξουσίας, όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά τα τέλη του 19ου αιώνα και όπως το απαιτούσε η μεταρρυθμιστική πολιτική των Φιλελευθέρων. Υποστήριζε ότι το Κοινοβούλιο έπρεπε να έχει ισχυρή θέση στο πολιτικό σύστημα. Στο πρόσωπο του βασιλιά, όμως, έβλεπε το σύμβολο της εθνικής ενότητας που ξεπερνούσε τα σύνορα της χώρας. Απευθυνόταν κατά κύριο λόγο στα μεσαία και κατώτερα στρώματα των πόλεων καθώς και στους μικροκαλλιεργητές, δεδομένου ότι η οικονομική πολιτική των Φιλελευθέρων έδειχνε να ευνοεί, κυρίως, τα ανώτερα αστικά στρώματα. Ζητούσε ενίσχυση της παραγωγής και αύξηση των θέσεων εργασίας, ώστε με την οικονομική ανάπτυξη να εξευρεθούν χρήματα για εξοπλισμούς, να καταπολεμηθεί η διαφθορά και η πατρωνία των κομμάτων. Πάντως, το ραλλικό κόμμα δεν είχε κάποιο συγκροτημένο πρόγραμμα για την οικονομική ανάπτυξη.

β. «Α' Πανελλήνιο Συνέδριο στο Ταϊγάνιο»: Σχολικό βιβλίο, σελ. 249

Ο ξεριζωμός των Ελλήνων της Μικράς Ασίας ευαισθητοποίησε τους Έλληνες της Ρωσίας, οι οποίοι ήδη από το Α' Πανελλήνιο Συνέδριο, τον Ιούλιο του 1917 στο Ταϊγάνιο αποφάσισαν την εκλογή Κεντρικού Συμβουλίου για τη δημιουργία ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους, με προσωρινή έδρα την πόλη Ροστόβ.

γ. «Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος (ΔΟΕ)»: Σχολικό βιβλίο, σελ. 37-38

Μετά την πτώχευση του 1893 και την ήττα στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, τα οικονομικά του ελληνικού κράτους οδηγήθηκαν σε καθεστώς Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (ΔΟΕ). Εκπρόσωποι έξι δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία, Ρωσία, Ιταλία) ανέλαβαν τη διαχείριση βασικών κρατικών εσόδων. Επρόκειτο για τα έσοδα των μονοπωλίων αλατιού, φωτιστικού πετρελαίου, σπέρτων, παιγνιόχαρτων, χαρτιού σιγαρέτων, τα έσοδα από την εξόρυξη της σμύριδας της Νάξου, το φόρο καπνού, τα λιμενικά δικαιώματα του Πειραιά, το φόρο χαρτοσήμου κ.λπ. Το ύψος αυτών των εσόδων ανερχόταν σε 28.000.000 έως 30.000.000 δραχμές. Στόχος αυτής της υποχρεωτικής διαχείρισης ήταν η εκπλήρωση των υποχρεώσεων της χώρας προς την Οθωμανική αυτοκρατορία, δηλαδή η καταβολή της πολεμικής αποζημίωσης ύψους 92.000.000 δραχμών και η εξυπηρέτηση των άλλων δανείων. Η διεθνής επιτροπή, που ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1898, λειτούργησε επιπρόσθετα ως τεχνικό συμβουλευτικό σώμα, συμβάλλοντας γενικότερα στη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας.

A2.

- α. ΛΑΘΟΣ**
- β. ΣΩΣΤΟ**
- γ. ΛΑΘΟΣ**
- δ. ΣΩΣΤΟ**
- ε. ΛΑΘΟΣ**

ΘΕΜΑ Β

B1. Σχολικό βιβλίο, σελ. 107-108

Στις εκλογές του 1933 οι Φιλελεύθεροι, που μετά τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες του 1930 είδαν να απομακρύνεται τμήμα του προσφυγικού κόσμου από την εκλογική βάση του κόμματος, ηττήθηκαν και επικράτησε ο συνασπισμός του Λαϊκού Κόμματος.

Ο Πλαστήρας, με την ανοχή του Βενιζέλου, επιχείρησε στρατιωτικό κίνημα, Ο Πλαστήρας, με την ανοχή του Βενιζέλου, επιχείρησε στρατιωτικό κίνημα, θέλοντας να εμποδίσει το Λαϊκό Κόμμα να σχηματίσει κυβέρνηση. Ο Πλαστήρας συμμεριζόταν τις ανησυχίες των βενιζελικών αξιωματούχων, οι οποίοι έβλεπαν να εκτίθεται σε κίνδυνο η επαγγελματική τους εξέλιξη, εάν σχημάτιζε κυβέρνηση το Λαϊκό Κόμμα. Το κίνημα κατεστάλη, όμως στην πολιτική ζωή έκανε ξανά έντονη την παρουσία της η τακτική της βίας. Εκτός από τους στρατιωτικούς άρχισαν και

πολιτικοί να δικαιολογούν ξανά τη χρήση βίας. Η κυβέρνηση Τσαλδάρη, που προέκυψε από τις εκλογές του 1933, επιχείρησε να ακολουθήσει έναν ήπιο δρόμο και ανακοίνωσε ότι δεν θα υιοθετούσε την τακτική των αυθαίρετων διώξεων των αντιπάλων, αλλά θα στηριζόταν μόνο στην ανεξάρτητη δικαιοσύνη. Τρεις μήνες, όμως, μετά το κίνημα του Πλαστήρα, έγινε απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου. Το γεγονός αυτό όξυνε τα πνεύματα και ο φανατισμός και στα δύο στρατόπεδα έφτασε στο αποκορύφωμα με την αποστράτευση βενιζελικών αξιωματικών. Αυτό προκάλεσε ανασφάλεια στους βενιζελικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς. Οι αντιβενιζελικοί αξιωματικοί, όσο ενίσχυαν τις θέσεις τους, τόσο ασκούσαν πίεση στον Τσαλδάρη να διακόψει τις συνεννοήσεις με τους Φιλελευθέρους. Οι έντονες αντιθέσεις ανάμεσα στα δύο κόμματα οδήγησαν και τα δύο στο φόβο ότι το καθένα αποσκοπεί στη διάλυση του άλλου.

Αυτήν την περίοδο σχηματίστηκαν συνωμοτικοί κύκλοι αξιωματικών διαφόρων αποχρώσεων, οι οποίοι λειτουργούσαν ως ομάδες πίεσης στα θεσμικά όργανα και περίμεναν να βρουν την ευκαιρία για επέμβαση. Ο Βενιζέλος προχώρησε τον Μάρτιο του 1935 σε αποτυχημένο στρατιωτικό κίνημα, αποσκοπώντας και πάλι στην κάθαρση του στρατού και της αστυνομίας από τους βασιλικούς.

B2.

α. Σχολικό βιβλίο, σελ. 118-119

Στις Βόρειες Σποράδες (Σκιάθο, Σκόπελο, Σκύρο) και το Τρίκερι της Μαγνησίας κατέφυγαν αρχικά κάτοικοι (της Θεσσαλομαγνησίας) και της Κεντρικής Μακεδονίας, μετά την προέλαση των τουρκικών στρατευμάτων και την αποτυχία του επαναστατικού κινήματος (στη Μαγνησία) και τη Χαλκιδική (άνοιξη 1821). Το επόμενο έτος, μετά την καταστολή του κινήματος στον Όλυμπο, κατέφυγαν στις Σποράδες πολλοί αγωνιστές και οπλαρχηγοί από τη Μακεδονία και τον Όλυμπο. Μικρός αριθμός κατευθύνθηκε στη συνέχεια στις Κυκλάδες και κάποιοι μεμονωμένοι στη Στερεά Ελλάδα.

β. Σχολικό βιβλίο, σελ. 130-131

Προσπάθειες για να ιδρύσουν δικό τους συνοικισμό στα χρόνια του Όθωνα κατέβαλαν και οι Μακεδόνες πρόσφυγες. Από την Ελευσίνα, όπου βρίσκονταν, ζήτησαν και πέτυχαν να ιδρύσουν συνοικισμό στη Στερεά Ελλάδα, στην περιοχή της Αταλάντης. Ο συνοικισμός τους πήρε το όνομα «Νέα Πέλλα» και εκεί εγκαταστάθηκαν αρχικά 70 οικογένειες.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Ενδεικτική απάντηση

(πλάγια γράμματα με υπογράμμιση: χωρία της απάντησης, όπου αξιοποιούνται τα κείμενα)

Ενδεικτικός πρόλογος: (σχολικό βιβλίο, σελ. 211)

Μετά την έκρηξη της επανάστασης του Θερίσου, στις 10 Μαρτίου 1905, ο Βενιζέλος, που ήταν ο φυσικός αρχηγός του νέου αυτού επαναστατικού κινήματος, ανέλαβε να ενημερώσει το λαό και τους αντιπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων, για τους λόγους και τους σκοπούς της επανάστασης.

Κύριο Μέρος: (σχολικό βιβλίο, σελ. 213, 214-215)

Οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν τήρησαν ενιαία στάση έναντι των επαναστατών. Οι περισσότερες ανέμεναν τις εξελίξεις και μόνο η Ρωσία υποστήριζε φανερά τον Πρίγκιπα. Ρωσικό πολεμικό κανονιοβόλησε επανειλημμένα τις θέσεις των επαναστατών στο Θέρισο, χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα. Ο Βενιζέλος είχε σωστά εκτιμήσει τη διεθνή πολιτική και ήταν βέβαιος ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν αδύνατο να συμφωνήσουν στην τήρηση ενιαίας στάσης έναντι του κινήματος. Αρκούσε και μια μόνο διαφωνία, για να ματαιωθεί η συντονισμένη δράση των ξένων στρατευμάτων. Χαρακτηριστικά είναι όσα αναφέρονται στο κείμενο Γ, στο οποίο τονίζεται ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις επιθυμούσαν να αντιδράσουν άμεσα στο επαναστατικό κίνημα, αλλά αντικειμενικές δυσκολίες, όπως η ανεπάρκεια ξένων στρατευμάτων και ο κίνδυνος να προκληθεί αιματοχυσία τους εμπόδισαν να αναμειχθούν στρατιωτικά. Εξάλλου, οι Δυνάμεις δεν μπορούσαν να παραβλέψουν τον κίνδυνο εμφύλιου πολέμου, που θα γενικευόταν στην Κρήτη με αφορμή τη δική τους ανάμειξη.

Η κρίση μετατοπίστηκε στο πεδίο της διπλωματίας και αναζητήθηκε πολιτική λύση. Οι αντιπρόσωποι των Μεγάλων Δυνάμεων, εκτιμώντας την κατάσταση που διαμορφώθηκε στο νησί, με φανερή την πτώση της δημοτικότητας του Πρίγκιπα, αλλά και με την καθολική σχεδόν αποδοχή των επαναστατικών ιδεών από το λαό, κινήθηκαν προς εξομάλυνση της κρίσης με διαπραγματεύσεις. Ήταν αυτό ακριβώς που προέβλεψε ο Βενιζέλος, ότι ο επαναστατικός αγώνας τον οποίο ανέλαβε «απέδειξε ότι η διπλωματία εις των ζητημάτων των υποδούλων λαών την λύσιν προβαίνει μόνον όταν ταύτα τίθενται προ αυτής υπό την οξυτάτην μορφήν της εθνικής εξεγέρσεως...». Αναφορικά με το κείμενο Α, η επανάσταση για την ένωση εξαπλώνεται σε όλο το νησί. Μάταια προσπαθούν ο πρίγκιπας και οι πρόξενοι να προτρέψουν τους

επαναστάτες να διαλυθούν. Μετά από διαπραγματεύσεις με τους πρόξενους ο Βενιζέλος πετυχαίνει να γίνουν δεκτές οι απόψεις του για νέες μεταρρυθμίσεις και για νέες παραχωρήσεις.

Τα πρώτα υπομνήματα των επαναστατών προς τους εκπροσώπους των Δυνάμεων έθεταν ως ανυποχώρητη βάση συζήτησης το ενωτικό ζήτημα. Νωρίς όμως κατέστη σαφές ότι οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις δεν ήταν ακόμη έτοιμες για τη λύση αυτή και ο Βενιζέλος, σταθμίζοντας πάντοτε την υφισταμένη κατάσταση, άρχισε να σχεδιάζει τις υποχωρήσεις του, για να εξασφαλίσει τα μεγαλύτερα δυνατά κέρδη. Στόχος του ήταν να δημιουργηθεί προς το παρόν και στην Κρήτη ένα καθεστώς ανάλογο με εκείνο της Ανατολικής Ρωμυλίας, ουσιαστικά ελεύθερο, με σκιώδη σουλτανική επικυριαρχία.

Η επιμονή των επαναστατών στον ένοπλο αγώνα και η παράταση της έκρυθμης κατάστασης, που απειλούσε με κατάρρευση την οικονομική και πολιτική υπόσταση της Κρήτης, ανάγκασε τις Προστάτιδες Δυνάμεις να αποστείλουν αυστηρό τηλεσίγγραφο προς τους επαναστάτες στις 2 Ιουλίου 1905. Σύμφωνα με το κείμενο Β, ο Βενιζέλος εξετάζοντας τη διάθεση των Ευρωπαίων εκπροσώπων και διερευνώντας τις πιθανότητες ενός πιθανού διακανονισμού πρότεινε την ίδια ημερομηνία να κατέβει στο νησί διεθνής εξεταστική επιτροπή για να εξετάσει την κατάσταση στο νησί και να αποτελέσει τη βάση των διαπραγματευτικών επαφών μεταξύ του Ι. Σφακιανάκη και του Βρετανού προξένου E. Howard, εντεταλμένου εκπρόσωπου της τετραμερούς προξενικής επιτροπής. Οι Γενικοί Πρόξενoi των Δυνάμεων, οι οποίοι υπέγραψαν αυτήν τη διακοίνωση, καθιστούσαν σαφές ότι δεν μπορούσαν να μεταβάλουν το πολιτικό καθεστώς του νησιού. Διαβεβαίωναν όμως ότι θα επιφέρουν ουσιώδεις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις, που θα βελτίωναν θεαματικά την κατάσταση, υπό το ρητό όρο ότι εντός 15 ημερών οι επαναστάτες όφειλαν να καταθέσουν τα όπλα, με παράλληλη χορήγηση γενικής αμνηστίας.

Οι διαπραγματεύσεις ήταν σκληρές και διήρκεσαν όλο το καλοκαίρι του 1905. Η τελική συμφωνία υπογράφηκε από τον Ελ. Βενιζέλο στις 2 Νοεμβρίου 1905 στο μοναστήρι των Μουρνιών Κυδωνιάς. Εξασφαλίστηκε γενική αμνηστία και οι Μ. Δυνάμεις δεσμεύτηκαν να επεξεργαστούν ένα χάρτη νέων παραχωρήσεων στον κρητικό λαό, αρνούμενες πάντως να επιτρέψουν την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

Ενδεικτικός επίλογος: (σχολικό βιβλίο, σελ. 215)

Το κίνημα του Θερίσου δεν πέτυχε πλήρως τους στόχους του, αλλά έδωσε νέα ισχυρή ώθηση στο Κρητικό Ζήτημα και προκάλεσε θετικές εξελίξεις. Η πολιτική του Βενιζέλου είχε θριαμβεύσει.

ΘΕΜΑ Δ

Ενδεικτική απάντηση

(πλάγια γράμματα με υπογράμμιση: χωρία της απάντησης, όπου αξιοποιούνται τα κείμενα)

Ενδεικτικός πρόλογος: (σχολικό βιβλίο, σελ. 248-249)

Ο 20^{ος} αιώνας βρήκε τον ελληνισμό του Πόντου να έχει θεαματικό προβάδισμα συγκριτικά με τις άλλες εθνότητες της ευρύτερης περιοχής στον οικονομικό και τον πνευματικό τομέα.

Ωστόσο, η πολιτική που εφάρμοσαν οι γενοκυρτικές κυβερνήσεις απέναντι των Ελλήνων ήταν εξαιρετικά εχθρική και περιλάμβανε δυσμενή οικονομικά, εκπαιδευτικά, στρατιωτικά και θρησκευτικά μέτρα, τα οποία επιβλήθηκαν γενικότερα στις χριστιανικές εθνότητες του κράτους.

Κύριο μέρος: (σχολικό βιβλίο, σελ. 253-254, 144-146)

Είναι γνωστή η γενοκτονία του αρμενικού λαού το 1915 από τους Νεότουρκους, αλλά δεν είναι γνωστή η μεθοδευμένη εξόντωση των Ελλήνων του Πόντου που είχε τις ίδιες αναλογίες ποσοτικά και ηθικά με τη γενοκτονία των Αρμενίων την περίοδο 1916-1923.

Η κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου επιδεινώθηκε, όταν ο ελληνικός στρατός στις 15 Μαΐου 1919 κατέλαβε τη Σμύρνη και ένα μέρος της ενδοχώρας. Ο ίδιος ο Κεμάλ στις 19 Μαΐου 1919 οργάνωσε τη δεύτερη φάση των διωγμών, όταν αποβιβάσθηκε στη Σαμψούντα. Το 1920 το εθνικό κίνημα των Τούρκων με επικεφαλής τον Μουσταφά Κεμάλ γινόταν διαρκώς ισχυρότερο τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της Τουρκίας.

Από τους 697.000 Πόντιους που ζούσαν το 1913 στον Πόντο, περισσότεροι από 353.000, δηλαδή ποσοστό μεγαλύτερο από το 50%, θανατώθηκαν μέχρι το 1923 από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς στις πόλεις και τα χωριά, στις εξορίες και τις φυλακές, καθώς και στα τάγματα εργασίας, τα λεγόμενα «αμελέ ταμπουρού». Όπως πληροφορούμαστε και από το δεύτερο παράθεμα και την προφορική μαρτυρία κατοίκου της περιοχής Πόντου, ο άντρας της αφηγήτριας ήταν στους άτυχους αιχμαλώτους των ταγμάτων εργασίας. Σύμφωνα με την αφηγήτρια, η πορεία από τον Πόντο προς την Ελλάδα ήταν επίσης εξοντωτική, κυρίως ψυχολογικά, αφού όποιος έχανε τη ζωή του κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, στην καλύτερη περίπτωση ριχνόταν στη θάλασσα με ένα σίδερο, ώστε να φτάσει απευθείας στον πυθμένα. Σε αντίθετη περίπτωση επέπλεε, ώσπου τα πουλιά να «τσιμπάνε τις σάρκες τους». Η ίδια είχε αποκρύψει τον θάνατο του βρέφους της, για να αποφύγει να της το ρίξουν στη θάλασσα, για να το θάψει μόλις θα έφτανε στην Μονεμβασιά, πρώτο σταθμό του ταξιδιού της.

Επίσης, αιχμάλωτοι στρατιώτες και ντόπιοι άνδρες 18-45 ετών συγκεντρώθηκαν σε στρατόπεδα και σχηματίστηκαν πορείες αιχμαλώτων και ομήρων προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Πολλοί πέθαναν από κακουχίες και ασιτία.

Η φύση και η μέθοδος της εξαπόλυσης συστηματικών διώξεων κατά των Ελλήνων του Πόντου από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς, ενώ έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τη γενοκτονία των Εβραίων, έχει δύο βασικές διαφορές, κατά τον Π. Ενεπεκίδη. Δεν έχει καμία ιδεολογική, κοσμοθεωρητική ή ψευδοεπιστημονική θεμελίωση περί γενετικής, ευγονικής και αρίας ή σημιτικής φυλής. Εξυπηρετούσε μόνο τη συγκεκριμένη πρακτική πολιτική σκοπιμότητα της εκκαθάρισης της Μ. Ασίας από το ελληνικό στοιχείο. Οι εξορίες των κατοίκων ολόκληρων χωριών, οι εξοντωτικές εκείνες οδοιπορίες μέσα στο χιόνι των γυναικόπαιδων και των γερόντων – οι άνδρες βρίσκονταν ήδη στα τάγματα εργασίας ή στο στρατό – συνετέλεσαν ώστε πολλοί να πεθάνουν από τις κακουχίες.

Διαφωτιστικά στοιχεία για τις μεθόδους εξόντωσης των Ελληνοποντίων αντλούμε από το τρίτο παράθεμα. Σύμφωνα με τον Αγτσίδη, εκτόπιζαν τους πληθυσμούς μέσα στον χειμώνα χωρίς τρόφιμα και στρώματα. Τους απαγόρευαν να σταθμεύσουν σε κατοικημένα μέρη παρά μόνο σε έρημα και τους εξέθεταν σε άσχημες καιρικές συνθήκες. Δεν τους επέτρεπαν να βοηθούν γέροντες, ανήλικα παιδιά και αρρώστους, οι οποίοι εγκαταλείπονταν στα φεράγγια και στα δάση και έτσι είτε πέθαιναν από την πείνα είτε εκτελούνταν από τους στρατιώτες. Τους βασάνιζαν αναγκάζοντάς τους να λούζονται γυμνοί με θερμοκρασία 40 βαθμών και μετά το λουτρό να παραμένουν στο χιόνι μέχρι την επιθεώρηση από τις αστυνομικές αρχές. Κατά τη διάρκεια της ιατρικής επιθεώρησης οι νεότεροι και υγιέστεροι χαρακτηρίζονταν άρρωστοι και θανατώνονταν κατά την αποστολή τους στο νοσοκομείο. Επιπρόσθετα, με βάση το πρώτο παράθεμα, κατά την επίσκεψη του Γερμανού λοχαγού Franz von Klinevnooss στην Τραπεζούντα, πληροφορούμαστε για την άποψη του προέδρου του Τουρκικού Κομιτάτου για το ότι οι Έλληνες και οι Αρμένιοι κυριαρχούσαν διοικητικά και οικονομικά στην περιοχή και θα έπρεπε να εξοντωθούν αρχής γενομένης με τις οικογένειες των ανυπότακτων στρατιωτών. Μάλιστα, σύμφωνα με τα απομνημονεύματα του Γερμανού λοχαγού, καταγράφεται η ερήμωση ολόκληρων ελληνικών χωριών, η κατάληψη εκκλησιών και σχολείων και οι εκτελέσεις φυγόστρατων νέων.

Ενδεικτικός επίλογος: (σχολικό βιβλίο, σελ. 254)

Με τη Συνθήκη της Λωζάννης στις 24 Ιουλίου 1923, ορίστηκε ως σύνορο μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας ο ποταμός Έβρος. Ήδη στις 30 Ιανουαρίου του ίδιου έτους είχε υπογραφεί στη Λωζάννη η σύμβαση περί ανταλλαγής των πληθυσμών και με αυτόν τον τρόπο στον ιστορικό Πόντο το τέλος της ιστορίας και του πολιτισμού των Ποντίων ήταν εξαιρετικά τραγικό.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2022
Β' ΦΑΣΗ**E_3.Ι3Α(α)**

Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων προσφύγων είχε ήδη εγκαταλείψει την περιοχή πριν από τη σύμβαση, ενώ πολλοί κατέφυγαν στις παραλιακές πόλεις για να επιβιβασθούν σε πλοία για την Ελλάδα. Συνολικά, ο παρευξείνιος ελληνισμός της Μ. Ασίας εξοντώθηκε κατά την περίοδο 1914-1924 ή ακολούθησε το δρόμο της διασποράς προς την Ευρώπη, την Αμερική και την Περσία (Ιράν), τη Σοβιετική Ένωση και την Ελλάδα.

Τα Αρχεία των Υπουργείων Εξωτερικών της Ευρώπης και της Αμερικής, καθώς επίσης και οι εκθέσεις διεθνών οργανισμών πιστοποιούν το μέγεθος και το είδος του διωγμού που υπέστησαν οι Έλληνες του Πόντου.